

Alicja Stolarska

Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków
Gospodarczych SGGW

Regionalne zróżnicowanie sytuacji dochodowej ludności rolniczej prowadzącej dodatkową działalność gospodarczą

Wstęp

Poziom rozwoju polskiego rolnictwa, a tym samym dochody ludności rolniczej w różnych regionach kraju wykazywały zawsze duże zróżnicowanie. Analiza odmienności sytuacji dochodowej, a także różnic strukturalnych w tym względzie wydaje się szczególnie ważna obecnie, w dobie integrowania się Polski z Unią Europejską. Przygotowując strategię rozwoju polskiego rolnictwa, wskazuje się wagę zróżnicowania regionalnego gospodarstw, a co za tym idzie – potrzebę różnych kierunków ich rozwoju [Michna, 1999; „Spójna...”].

Dla co czwartej rodziny chłopskiej głównym źródłem utrzymania jest praca pozarolnicza [Woś, 1998], gdzie z kolei dużą rolę odgrywa dodatkowa działalność gospodarcza¹. Stąd też przedmiotem badań niniejszego opracowania jest analiza sytuacji dochodowej gospodarstw rolnych prowadzących dodatkową działalność gospodarczą pod kątem zróżnicowania regionalnego zarówno samych dochodów, jak też ich struktury².

Ogólna charakterystyka badanych gospodarstw

Badane gospodarstwa, podobnie jak inne, w których prowadzi się rachunkowość, charakteryzują się większą sprawnością ekonomiczną od przeciętnego gospodarstwa w kraju (w 2000 roku o 33%) [IERiGŻ 2001]. Przeciętna po-

¹Działalność gospodarcza na własny rachunek, zarówno typowo pozarolnicza, nie związana z produkcją rolną, jak i tzw. uboczna, a więc wykorzystująca zasoby gospodarstwa rolnego.

²Badaniem objęto 210 gospodarstw, które w 2000 roku prowadziły rachunkowość rolną pod kierunkiem IERiGŻ oraz poza produkcją rolną wykazywały prowadzenie dodatkowej działalności gospodarczej. Badane gospodarstwa nie stanowią próby reprezentatywnej (zbyt mała liczba gospodarstw w niektórych województwach), a przedstawiona analiza i wyciągnięte wnioski dotyczą jedynie badanej zbiorowości.

wierzchnia UR w badanych gospodarstwach wynosiła 43,3 ha, wskaźnik bonitacji wynosił 0,886³. Kierownikami badanych gospodarstw byli głównie, bo aż w 94,6%, mężczyźni. Średni wiek kierownika przekraczał nieco 43 lata. Przeciętnie w gospodarstwie domowym było około 5 osób, z czego przeszło 26% to dzieci do lat 14, a kolejne 7,5% stanowiły osoby powyżej 60. roku życia.

Dochód osobisty⁴ na 1 osobę w gospodarstwie wynosił średnio 14 806 zł, w przeliczeniu na 1 ha UR 1623 zł, a dochód rolniczy – odpowiednio: 7327 i 803 zł.

Badane gospodarstwa różnią się znacznie zarówno samym obszarem, jak i jakością posiadanych gleb (tab. 1). Przeciętnie największe gospodarstwa zlokalizowane są w województwie śląskim (151,6 ha UR). Przekraczają one pod względem obszaru przeszło 10-krotnie gospodarstwa województwa świętokrzyskiego. Jednocześnie te ostatnie gospodarują na glebach bardzo dobrych⁵, przy czym brak jest korelacji obszaru z jakością gleb (współczynnik korelacji liniowej między obszarem gospodarstwa a jakością gleb wynosi – 0,18). Gleby dobre charakteryzują zarówno gospodarstwa województwa małopolskiego (przeszło 60-hektarowe), jak i prawie o połowę mniejsze – lubelskiego. Gleby średniej jakości występują w wielu badanych województwach, przy czym w obrębie tej grupy gospodarstw też obserwujemy pewne różnice. Gospodarstwa w województwach pomorskim, kujawsko-pomorskim i dolnośląskim charakteryzują się wyższym wskaźnikiem bonitacji gleb (powyżej 0,9 pkt.) niż w województwach warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim, lubuskim i łódzkim (powyżej 0,7 pkt.).

Pod względem przeciętnej liczby osób w rodzinie, a także ich wieku, obserwujemy również znaczne zróżnicowanie regionalne w badanej zbiorowości. Przeciętna liczba osób w rodzinie w województwie śląskim jest o blisko 70% większa niż w pomorskim. Podobnie dużą liczbą ludności charakteryzują się badane gospodarstwa województw świętokrzyskiego, podkarpackiego, podlaskiego i dolnośląskiego (5 i więcej), a zbliżoną wielkopolskiego i małopolskiego (odpowiednio: 4,9 i 4,8 osoby).

³ Wyniki rachunkowości rolnej gospodarstw indywidualnych 2000. IERiGŻ, Warszawa 2001.

⁴ Dochód osobisty rodziny rolniczej stanowi dochód rolniczy wraz z pozostałymi dochodami gospodarstwa (zarówno związanymi z gospodarstwem, jak i spoza niego) [IERiGŻ].

⁵ Nie można raczej uogólniać z racji tylko 3 gospodarstw w tym województwie.

Tabela1

Ogólna charakterystyka badanych gospodarstw

Województwo	Liczba gospodarstw	Udział w ogólnej liczbie badanych gospodarstw (w %)*	Przeciętna powierzchnia UR (w ha)	Wskaźnik bonitacji gleb (pkt.)	Liczba osób w rodzinie			Średni wiek kierownika (lat)
					ogółem	w tym udział osób (w %)		
						do 14 lat	powyżej 60 lat	
Warmińsko-mazurskie	11	5,2	72,9	0,742	4,7	30,9	3,9	46,6
Pomorskie	10	4,8	31,0	0,951	3,3	20,7	17,0	40,9
Zachodniopomorskie	8	3,8	47,0	0,799	4,6	19,0	8,1	42,4
Lubuskie	4	1,9	24,9	0,765	4,0	18,7	0	44,2
Dolnośląskie	7	3,3	53,5	0,956	5,0	14,3	14,3	46,6
Opolskie	4	1,9	49,5	0,880	3,7	27,0	20,3	35,0
Śląskie	13	6,2	151,6	0,852	5,6	39,8	0	41,0
Małopolskie	15	7,1	62,3	1,170	4,8	26,4	5,5	44,7
Podkarpackie	9	4,3	45,0	0,816	5,1	21,7	10,9	43,7
Kujawsko-pomorskie	17	8,1	21,5	0,993	3,9	15,1	6,0	43,3
Wielkopolskie	32	15,2	27,6	0,865	4,9	28,1	10,8	45,4
Mazowieckie	21	10,0	26,1	0,805	4,7	27,3	5,1	44,8
Łódzkie	25	11,9	24,3	0,754	4,4	20,0	3,6	43,4
Świętokrzyskie	3	1,4	15,0	1,398	5,3	6,3	12,6	45,0
Lubelskie	19	9,0	33,4	1,068	4,6	34,3	6,9	39,6
Podlaskie	12	5,7	44,3	0,658	5,0	40,0	8,3	41,2
Przeciętnie	—	—	43,3	0,886	4,7	26,5	7,5	43,3

Źródło: badania własne. *Z powodu przybliżeń suma nie równa się 100.

Tabela 1
Ogólna charakterystyka badanych gospodarstw – cd.

Województwo	Wartość środków trwałych (w zł)		Dochód osobisty (w zł)		Dochód rolniczy netto (w zł)	
	na gospodarstwo	na 1 ha UR	na 1 ha UR	na 1 osobę	na 1 ha UR	na 1 osobę
Warmińsko-mazurskie	480 489	6 593	988	15 228	525	8 101
Pomorskie	285 256	9 207	1 866	10 909	793	4 633
Zachodniopomorskie	145 200	3 091	675	6 858	371	3 770
Lubuskie	247 700	9 951	1 964	12 221	648	4 033
Dolnośląskie	413 826	7 739	374	14 310	636	6 806
Opolskie	415 220	8 382	1 136	15 006	485	6 409
Śląskie	802 827	5 296	959	25 895	558	15 068
Małopolskie	615 314	9 872	1 665	21 617	893	11 602
Podkarpackie	348 518	7 740	1 443	12 716	477	4 199
Kujawsko-pomorskie	203 337	9 438	2 518	13 762	1 783	9 746
Wielkopolskie	384 102	13 901	2 528	14 145	880	4 924
Mazowieckie	346 149	13 276	2 330	13 021	1 305	7 289
Łódzkie	451 626	18 566	2 569	14 203	1 097	6 065
Świętokrzyskie	233 203	15 492	3 156	8 907	1 530	4 318
Lubelskie	354 468	10 597	1 819	13 139	1 021	7 371
Podlaskie	394 980	8 924	1 648	14 590	817	7 232
Przeciętnie	400 634	9 257	1 623	14 806	803	7 327

Źródło: badania własne.

Do województw, gdzie przeciętnie w gospodarstwie są 4 osoby i mniej, należą poza pomorskim (3,3 osoby) opolskie, kujawsko-pomorskie i lubuskie. Zdecydowanie największym odsetkiem dzieci do lat 14 charakteryzuje się ludność badanych gospodarstw województw podlaskiego i śląskiego (ok. 40%), trochę mniejszym lubelskiego i warmińsko-mazurskiego (ponad 30%). Jednocześnie w badanych gospodarstwach województwa śląskiego brak jest ludności powyżej 60. roku życia, co cechuje również województwo lubuskie, lecz tam dzieci do lat 14 jest tylko niespełna 19%.

Zdecydowanie najkorzystniejszą strukturą ludności (największy udział osób w wieku 14–60 lat, co w gospodarstwach indywidualnych można właściwie przyjąć za wiek produkcyjny⁶), charakteryzują się gospodarstwa województw lubuskiego i świętokrzyskiego (przeszło 81%) oraz kujawsko-pomorskiego, łódzkiego, zachodniopomorskiego i dolnośląskiego (przeszło 71%). Natomiast gospodarstwa województw podlaskiego, opolskiego i lubelskiego cechuje najniższy odsetek ludności w wieku produkcyjnym. Najmłodszych kierowników mają gospodarstwa województwa opolskiego (35 lat), a następnie lubelskiego, pomorskiego, śląskiego i podlaskiego (ok. 40 lat), najstarszych zaś – warmińsko-mazurskiego i dolnośląskiego (46,6 lat) oraz wielkopolskiego i świętokrzyskiego (ok. 45 lat).

Wyposażenie w środki trwałe w przeliczeniu na gospodarstwo jest największe w województwie śląskim, które przewyższa przeszło 5,5-krotnie najgorsze pod tym względem województwo zachodniopomorskie. Ponieważ jednak województwo śląskie cechuje się największym przeciętnym obszarem UR, to zajmuje dopiero przedostatnie miejsce pod względem wyposażenia w środki trwałe w przeliczeniu na 1 ha UR. Najślabiej wyposażone w środki trwałe są gospodarstwa województwa zachodniopomorskiego – słabsze przeszło 6-cio-krotnie pod tym względem od najlepiej wyposażonych gospodarstw w łódzkim. Wysokim uzbrojeniem w środki trwałe (w przeliczeniu na 1 ha UR) charakteryzują się też gospodarstwa województw świętokrzyskiego, wielkopolskiego i mazowieckiego (przeszło 13 tys. zł/1 ha UR). Na przeciwległym biegunie znajdują się (poza już wymienionymi) województwa warmińsko-mazurskie, dolnośląskie i podkarpackie (do 8 tys. zł).

Przedstawiona powyżej charakterystyka ma swoje odbicie w uzyskiwanych dochodach. Najgorzej wyposażone w środki trwałe, na stosunkowo słabych glebach gospodarstwa województwa zachodniopomorskiego uzyskują najniższą wartość dochodu rolniczego netto z 1 ha UR. Zbliżonymi wynikami charakteryzują się gospodarstwa województw podkarpackiego i opolskiego. Najlepsze zaś są pod tym względem gospodarstwa województwa kujawsko-pomorskiego (lepsze blisko 5-krotnie od najślabszego), a zbliżone świętokrzyskiego i mazowieckiego.

⁶Wiek zdolności do pracy według GUS wynosi: mężczyźni 18–64 lata, kobiety 18–59 lat.

Stosunkowo niski poziom dochodów uzyskiwanych z produkcji rolnej jest często uzupełniany przez wysokie dochody uzyskiwane z innych źródeł, jak ma to miejsce w województwach: opolskim, warmińsko-mazurskim i podkarpackim oraz śląskim i małopolskim – województwa o najwyższym poziomie dochodu osobistego w przeliczeniu na 1 osobę. Zjawisko takie niestety jednak nie zawsze ma miejsce. Gospodarstwa województwa zachodniopomorskiego charakteryzują się również najniższym poziomem dochodu osobistego w przeliczeniu na 1 osobę.

Zróżnicowanie sytuacji dochodowej

Struktura dochodu osobistego

Dochody uzyskiwane z prowadzonej produkcji rolniczej nie są jedynym źródłem utrzymania dla ludności rolniczej, która pozyskuje też środki finansowe z innych źródeł. Wymienić tu należy: usługi świadczone maszynami i sprzętem rolniczym oraz użyczenia powyższych, pozarolniczą działalność gospodarczą na własny rachunek, a także pracę zarobkową i wszelkiego rodzaju świadczenia budżetowe i inne.

Badane gospodarstwa przeciętnie uzyskują tylko niecałe 50% dochodu osobistego z produkcji rolniczej, kolejne przeszło 12% stanowią dochody z działalności dodatkowej⁷, a następne blisko 8% zapewnia praca zarobkowa poza gospodarstwem. Świadczenia socjalne są dla przeciętnego badanego gospodarstwa czynnikiem najslabiej wpływającym na wielkość uzyskiwanych dochodów (blisko 5%). Nie potwierdza to ogólnych prawidłowości w tym względzie [IERiGŻ, 2001] ani wyników badań innych grup ludności rolniczej [Stańko, Gralak, 1997], gdzie właśnie świadczenia socjalne wraz z pracą zarobkową stanowią znaczny odsetek pozostałych (nierolniczych) dochodów.

Wśród badanych gospodarstw obserwujemy znaczne zróżnicowanie regionalne struktury dochodu osobistego (tab. 2). Dochody uzyskiwane z produkcji rolniczej stanowią w badanej zbiorowości od 33% (lubuskie i podkarpackie) do blisko 71% (kujawsko-pomorskie) w dochodzie osobistym badanych rodzin rolniczych. Większość badanych województw (lubuskie, podkarpackie, wielkopolskie, pomorskie, łódzkie, opolskie, dolnośląskie, świętokrzyskie i podlaskie) charakteryzuje się udziałem dochodu rolniczego w dochodzie osobistym nie przekraczającym 50%.

⁷Suma pozarolniczej działalności gospodarczej oraz działalności tzw. ubocznej, czyli usług świadczonych maszynami i sprzętem rolniczym oraz użyczenia powyższych.

Tabela 2

Struktura dochodu osobistego badanych gospodarstw (w %)

Województwo	Struktura dochodów					
	Dochód rolniczy	pozostałe źródła				
		działalność dodatkowa		praca zarobkowa	świadczenia socjalne	inne
		razem	w tym uboczna			
Warmińsko-mazurskie	53,2	10,2	9,5	2,6	3,6	30,4
Pomorskie	42,5	9,6	3,1	7,3	14,0	23,5
Zachodniopomorskie	55,0	21,9	21,1	1,2	15,2	6,7
Lubuskie	33,0	15,6	6,5	25,9	2,0	23,5
Dolnośląskie	47,6	15,7	15,3	9,2	7,6	19,9
Opolskie	47,6	3,3	3,2	6,0	9,6	33,5
Śląskie	58,2	7,0	5,9	2,0	0,6	32,2
Małopolskie	53,7	14,3	12,3	3,8	3,1	21,5
Podkarpackie	33,0	21,0	5,9	8,1	7,5	30,4
Kujawsko-pomorskie	70,8	14,0	10,4	7,7	2,5	5,0
Wielkopolskie	34,8	10,7	7,3	16,7	6,9	30,9
Mazowieckie	56,0	12,9*	10,9	7,9	4,6	18,6
Łódzkie	42,7	19,1	13,7	9,9	4,6	23,7
Świętokrzyskie	48,5	8,8	8,7	4,1	12,7	25,9
Lubelskie	56,1	6,8	5,8	9,0	2,9	25,2
Podlaskie	49,6	15,3	4,4	3,4	4,2	27,5
Przeciętnie	49,5	12,3	8,9	7,9	4,8	25,5

Źródło: badania własne.

*Pominięto 1 gospodarstwo, które w 2000 r. wykazało stratę z działalności dodatkowej.

Drugim ważnym źródłem utrzymania dla badanych gospodarstw jest dodatkowa działalność gospodarcza prowadzona na własny rachunek. W województwie zachodniopomorskim stanowi ona blisko 22% dochodu osobistego i jest przeszło 7-krotnie wyższa niż w opolskim (tylko 3,3%). Wysokim udziałem dochodów z działalności dodatkowej wyróżniają się również gospodarstwa z województw podkarpackiego (21%) i łódzkiego (19,1%), a także dolnośląskiego, lubuskiego i podlaskiego (ponad 15%). Jednocześnie w strukturze działalności dodatkowej w większości województw przeważa działalność uboczna, związana z posiadanym majątkiem gospodarstwa. Działalność pozarolnicza przeważa jedynie w województwach pomorskim, lubuskim, podkarpackim i podlaskim.

Praca zarobkowa jest istotnym źródłem utrzymania dla rodzin województwa lubuskiego (blisko 26%) oraz wielkopolskiego (niespełna 17%). Najmniejsze znaczenie (przeszło 20-krotnie) ma zaś w województwie zachodniopomorskim oraz warmińsko-mazurskim.

Uzyskiwane świadczenia socjalne tylko w województwach zachodniopomorskim i pomorskim stanowią około 15% dochodów i niespełna 13% w świętokrzyskim. W pozostałych województwach stanowią jedynie do 10% dochodu osobistego, a nawet poniżej 1% w województwie śląskim.

Oczywiście w obrębie badanych województw występuje zróżnicowanie struktury dochodów zarówno w grupach obszarowych czy dochodowych, jak również, choć mniejsze, ze względu na jakość gleb, co potwierdzają wcześniejsze badania [Stolarska, 2001].

Gospodarstwa według głównego źródła utrzymania rodzin

Chociaż udział dochodu rolniczego w wielu badanych województwach nie przekracza 50% dochodu osobistego, to jednak w wielu gospodarstwach jest on wciąż głównym źródłem utrzymania rodziny (tab. 3). Nie potwierdza to wniosków innych autorów [Michna, Wrzochalska, 1998], że większość ludności mieszkającej w gospodarstwach rolnych utrzymuje się głównie z dochodów spoza rolnictwa.

Dla wszystkich (tylko 3) badanych gospodarstw województwa świętokrzyskiego oraz przeszło 90% województwa warmińsko-mazurskiego dochód rolniczy jest głównym źródłem utrzymania. Również wiele gospodarstw (przeszło 80%) w województwie śląskim i kujawsko-pomorskim utrzymuje się głównie z produkcji rolniczej. Tylko w województwach podkarpackim i zachodniopomorskim jest to główne źródło utrzymania dla niespełna 40% ludności.

Tabela 3

Udział badanych gospodarstw według głównych źródeł utrzymania (w %)

Województwo	Dochód rolniczy netto	Praca zarobkowa	Świadczenia socjalne	Działalność dodatkowa
Warmińsko-mazurskie	90,9	–	–	9,1
Pomorskie	60,0	10,0	20,0	10,0
Zachodniopomorskie	37,5	–	12,5	50,0
Lubuskie	50,0	25,0	–	25,0
Dolnośląskie	71,4	14,3	–	14,3
Opolskie	75,0	25,0	–	–
Śląskie	84,6	7,7	7,7	–
Małopolskie	73,3	6,7	13,3	6,7
Podkarpackie	33,4	22,2	22,2	22,2
Kujawsko-pomorskie	82,3	5,9	5,9	5,9
Wielkopolskie	56,3	18,7	12,5	12,5
Mazowieckie	76,2	19,0	–	4,8
Łódzkie	64,0	16,0	4,0	16,0
Świętokrzyskie	100	–	–	–
Lubelskie	73,8	10,5	10,5	5,2
Podlaskie	50	16,7	8,3	25,0
Przeciętnie	67,1	12,8	8,1	12,0

Źródło: badania własne.

* Dochody z tego źródła są największe.

Praca zarobkowa oraz dodatkowa działalność gospodarcza jest głównym źródłem utrzymania dla zbliżonej liczby badanych gospodarstw. Jedna czwarta badanych utrzymuje się głównie z pracy zarobkowej w województwach lubuskim i opolskim. W województwie podkarpackim, głównie z pracy zarobkowej żyje przeszło 20% badanej ludności, i niespełna 19% – w mazowieckim i wielkopolskim. Z działalności dodatkowej żyje głównie 25% rodzin województwa podlaskiego oraz przeszło 22% podkarpackiego.

Praca zarobkowa nie stanowi głównego źródła utrzymania dla żadnego badanego gospodarstwa w województwach warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim i świętokrzyskim. Analogicznie, działalność dodatkowa nie jest głównym źródłem utrzymania w województwach opolskim, śląskim i świętokrzyskim.

W najwyższym stopniu ze świadczeń socjalnych utrzymują się gospodarstwa województw podkarpackiego i pomorskiego (przeszło 20% badanych). Świadczenia socjalne nie są zaś głównym źródłem utrzymania dla żadnego badanego gospodarstwa w województwach: warmińsko-mazurskim, lubuskim, dolnośląskim, opolskim, mazowieckim i świętokrzyskim.

Wnioski

1. Zarówno poziom uzyskiwanych dochodów, jak i ich struktura wykazują duże zróżnicowanie regionalne.
2. Zarówno liczba osób w rodzinie, jak również struktura wiekowa ludności nie determinują poziomu uzyskiwanych dochodów.
3. Wyposażenie gospodarstw w środki trwałe wpływa na wielkość uzyskiwanych dochodów (o czym świadczy współczynnik korelacji liniowej między wyposażeniem w środki trwałe a dochodem osobistym równy 0,84).
4. Najgorszą sytuacją dochodową charakteryzują się gospodarstwa województwa zachodniopomorskiego (najsłabiej wyposażone w środki trwałe, na stosunkowo słabych glebach, wykazały najniższy poziom dochodu rolniczego, czego nie udało się zrekompensować najwyższym udziałem dochodów z działalności dodatkowej). Niekorzystna sytuacja dochodowa cechuje również gospodarstwa województwa świętokrzyskiego (gospodarstwa najmniej).
5. Najwyższymi dochodami (dochód osobisty/1 osobę) charakteryzowały się badane gospodarstwa województw: śląskiego, małopolskiego i warmińsko-mazurskiego (duży obszar, znaczne wyposażenie w środki trwałe, wysoki poziom uzyskiwanego dochodu rolniczego).
6. Działalność dodatkowa zajmuje największy udział w strukturze dochodów w województwach przygranicznych: zachodniopomorskim, podkarpackim, dolnośląskim, lubuskim i podlaskim (jednocześnie o niskim poziomie dochodów z produkcji rolnej).
7. Zróżnicowanie zarówno samych warunków gospodarowania oraz wyposażenia w środki produkcji badanych gospodarstw, jak i struktury uzyskiwanych przez nie dochodów wskazuje na potrzebę poszukiwania różnych dróg ich dalszego rozwoju.

Literatura

- MICHNA W., WRZOCHALSKA A., 1998: *Główne kierunki przeobrażeń w rolnictwie w latach dziewięćdziesiątych*. IERiGŻ, Warszawa.
- MICHNA W., 1999: Założenia do polityki regionalnej państwa w sferze rolnictwa i obszarów wiejskich w pierwszej dekadzie XXI wieku. *Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy*, z. 445. IERiGŻ, Warszawa.
- Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa*. Rada Ministrów, 1998.
- STAŃKO S., GRALAK A., 1997: Poziom, struktura i zróżnicowanie dochodu dyspozycyjnego ludności użytkującej gospodarstwa rolne w 1996 r. *Biuletyn Informacyjny* nr 7(73). Agencja Rynku Rolnego, Warszawa.

- STOLARSKA A., 2001: Poziom i struktura dochodów ogólnych rodzin rolniczych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. *Zeszyty Naukowe SGGW. Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* nr 45, Warszawa.
- STOLARSKA A., 2001: Źródła dochodów rodzin rolniczych prowadzących dodatkową działalność gospodarczą. *Roczniki Naukowe SERiA*, Tom III, Zeszyt 5. Wieś Jutra Sp. z o.o., Warszawa.
- WOŚ A., 1998: *Wzrost gospodarczy i strategie rozwoju polskiego rolnictwa. Eseje 2.* IERiGŻ, Warszawa.
- Wyniki rachunkowości rolnej gospodarstw indywidualnych 2000.* IERiGŻ, Warszawa 2001.

Regional Differentiation of Income Situation of Agricultural Population Run Non-farming Economic Activity

Abstract

The paper presents the income situation of 210 farms running non-agricultural economic activity for 2000. An analysis was conducted according to farms division by voivodships. The results of the research display regional differentiation of the level of personal income and its structure in the investigated farms. Moreover, main sources of income generated by farms located in individual voivodships were shown.